

รูปแบบการปกครองเพื่อความงามแห่งหมู่สงฆ์ของเจ้าอาวาสในจังหวัดสุโขทัย

Government Form for the Beauty of the Sangha of the Abbots in
Sukhothai Province

พระมหาทวีศักดิ์ ตปสีโล (เฉลิมสิริโรจน์)¹ พระครูสิริปริยัตยานุศาสน์² และพิสิษฐ์ โคตรสุโพธิ์³
Phramaha Taweesak (Chalemsirojn), Phrakru Siripariyatyanusart and
Phisit Kotsupho

Received: March 29, 2023

Revised: May 29, 2023

Accepted: May 29, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาหลักอาจารย์วัตรกับอันเตวาสิกวัตรในพระพุทธานุศาสน์เถรวาท 2) ศึกษาการปกครองเพื่อความงามแห่งหมู่สงฆ์ในพระพุทธานุศาสน์เถรวาทและคณะสงฆ์ไทย และ 3) นำเสนอรูปแบบการปกครองเพื่อความงามแห่งหมู่สงฆ์ของเจ้าอาวาสในจังหวัดสุโขทัย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาข้อมูลเอกสาร จากพระไตรปิฎก อรรถกถา ตำรา บทความและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ร่วมกับการสัมภาษณ์แบบเชิงลึก ภาคสนาม จากพระสังฆาธิการและนักวิชาการด้านพระพุทธานุศาสนาจังหวัดสุโขทัย และการสนทนากลุ่มย่อยกับผู้ทรงคุณวุฒิ และทำการวิเคราะห์ข้อมูล โดยการวิเคราะห์เนื้อหา นำเสนอรายงานแบบพรรณนาวิเคราะห์ ผลการวิจัย พบว่า 1) หลักอาจารย์วัตรในพระพุทธานุศาสน์เถรวาท คือ วัตรที่อันเตวาสิกพึงปฏิบัติต่อพระอาจารย์ และหลักอันเตวาสิกวัตร คือ วัตรที่อาจารย์พึงปฏิบัติต่ออันเตวาสิกซึ่งเป็นหลักที่เป็นแนวทางการปกครองหรือหลักการอยู่ร่วมกันของคณะสงฆ์สมัยพุทธกาล 2) สภาพการปกครองเพื่อความงามแห่งหมู่สงฆ์ในพระพุทธานุศาสน์เถรวาทและคณะสงฆ์ไทย พบว่า นอกจากจะยึดถือการปกครองตามหลักพระธรรมวินัยแล้ว ยังปกครองตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ และกฎ

¹⁻³ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่; Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Chiangmai Campus

Corresponding author, E-mail: Phramahatapasel @ gmail.com, Tel. 082-3788988

มหาเถรสมาคม การปกครองรูปแบบนี้ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่เป็นทางการ โดยการสั่งการจากผู้มีอำนาจเจ้าคณะปกครอง จึงทำให้ลดความสัมพันธ์ส่วนบุคคลในฐานะอาจารย์และศิษย์ลงไป และ 3) แนวทางการปกครองเพื่อความงดงามแห่งหมู่สงฆ์ของเจ้าอาวาสในจังหวัดสุโขทัย เจ้าอาวาส คือนิสสัยอาจารย์จะต้องปฏิบัติตามคุณสมบัติของอาจารย์ เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีงามแก่อันเตวาสิก โดยใช้รูปแบบ 5 อ.โมเดล ในการอบรมและจัดระบบการปฏิบัติหน้าที่และความประพฤติของอันเตวาสิกในด้านต่าง ๆ ได้แก่ ด้านการศึกษา ด้านอาจารย์ ด้านการอนุเคราะห์ ด้านอุปัฏฐาก และด้านอิทธิกรณ เพื่อสร้างศาสนทายาท ด้วยรูปแบบการปกครองอันงดงามที่กล่าวมา มีความเหมาะสมอย่างยิ่งและสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาได้จริง

คำสำคัญ: รูปแบบการปกครอง, ความงดงามแห่งหมู่สงฆ์, เจ้าอาวาส

Abstract

The objectives of this research article were 1) to study the principles of Acariyavatta and Antevasikavatta in Theravada Buddhism; 2) to study the government for the beauty of the Sangha in Theravada Buddhism and the Thai Sangha; and 3) to present a form of government for the beauty of the Sangha of the abbots in Sukhothai Province. It was a qualitative research by studying the document information from Tipitaka, Commentary, textbooks, articles and related research together with in-depth field interviews from the Sangha and Buddhist scholars in Sukhothai Province. Small group discussion with experts was conducted. Data was analyzed by content analysis together with presentation of a descriptive and analytical report. The results of the research found that 1) the principles of Acariyavata in Theravada Buddhism were the duties that Antevasikas should perform with their teachers and the principles of Antevasikavatta were the duties that teachers should perform with Antevasikas which were the principles of governance or the principle of coexistence of the Sangha during the Buddha's time; 2) the conditions of government for the beauty of the Sangha in Theravada Buddhism and the Thai Sangha found that in addition to adhering to governance according to the principles of Dhamma and Vinaya, governing according to the Sangha Act and the rules of the Sangha Supreme Council created formal relationships by ordering from

the person with the authority to govern. Therefore, the personal relationship as a teacher and student was reduced; and 3) the guidelines for governing the beauty of the Sangha of the abbots in Sukhothai Province. The abbots that were Nissayacariya must comply with the qualifications of the teachers to be a good example for Antevasikas by using the 5 A. A model to train and organize the performance of duties and behavior of Antevasikas in various aspects, namely education, behavior, assistance, laypersons, and Adhikarana to create religious heirs with the beautiful form of government mentioned above that were very suitable and can be used in real development.

Keywords: Form of Government, Beauty of the Sangha, Abbot

บทนำ

ในสังคมสมัยไทยปัจจุบัน สภาพสังคมเปลี่ยนไป บทบาทการทำหน้าที่ระหว่างพระอุปัชฌาย์กับสัทธวิหาริกก็เปลี่ยนไป เนื่องจากก่อนบวชพระอุปัชฌาย์กับสัทธวิหาริกไม่มีความคุ้นเคยกัน เมื่อบวชแล้วพระภิกษุส่วนมากก็ไม่ได้พำนักอยู่ในวัดเดียวกันกับพระอุปัชฌาย์ การทำหน้าที่ระหว่างพระอุปัชฌาย์ที่เรียกว่า อุปัชฌาย์วัตรกับสัทธวิหาริกวัตรจึงไม่สามารถกระทำได้อย่างเต็มที่ และ ปัจจุบันพระอุปัชฌาย์จำนวนไม่น้อยไม่ได้ทำหน้าที่ของความเป็นผู้ให้กำเนิดทางธรรมอย่างสมบูรณ์ กล่าวคือพระอุปัชฌาย์ส่วนใหญ่เมื่อบวชแล้วไม่ได้ทำการสอนพระภิกษุสามเณรที่ตนบวช ไม่ดูแลเอาใจใส่อย่างแท้จริง (จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์, 2557) จึงทำให้ไม่ได้ทำวัตรปฏิบัติต่อกันตามพุทธประสงค์ จึงส่งผลให้เกิดปัญหาตามมามากมาย ได้แก่ 1) ระหว่างพระอุปัชฌาย์กับสัทธวิหาริกจะไม่ค่อยมีความสนิทสนมไม่มีความคุ้นเคยกัน การศึกษาอบรมทั้งด้านพระปริยัติและปฏิบัติก็ไม่ได้ทำอย่างเต็มที่ เพราะต่างคนต่างอยู่ ไม่มีได้มีบรรยากาศแห่งความสามัคคี 2) พระภิกษุบางรูปแม้จะไปขอนิสัยกับภิกษุรูปอื่น แต่ก็มักไม่ได้รับการดูแล ทำให้ไม่ได้รับการศึกษาดีเท่าที่ควร 3) ในกรณีเกิดความขัดแย้งในหมู่สงฆ์หรือกรณีเกิดอภิรณ ในปัจจุบันผู้มีอำนาจจัดการคือเจ้าคณะผู้ปกครอง เช่น เจ้าอาวาส เจ้าคณะตำบล ซึ่งท่านเหล่านี้บางครั้งไม่ใช่พระอุปัชฌาย์ การแก้ปัญหาบางครั้งเป็นไปด้วยความยากลำบาก แต่หากผู้แก้ปัญหาเป็นพระอุปัชฌาย์ การแก้ปัญหาก็จะง่ายขึ้น เพราะส่วนมากจะเห็นแก่พระอุปัชฌาย์ที่มีความเคารพกันเสมือนพ่อ ในบางกรณีก็เป็นเรื่องระหว่างภิกษุร่วมอุปัชฌาย์เดียวกัน การแก้ปัญหาต่าง ๆ ก็ง่ายขึ้น คู่กรณีมักจะเห็นแก่พระอุปัชฌาย์ จึงทำให้

เกิดความสามัคคีกันง่ายขึ้น เพราะคูร์ถ์มักจะมีความยาเกรงในตัวพระอุปฌาย์ซึ่งเป็นที่เคารพของทั้งสองฝ่าย (พระมหาวิรัตน์ อาจารย์สุโก (สุวรรณโชติ), 2559)

ปัจจุบัน พระภิกษุสงฆ์ในประเทศไทย เมื่อบวชแล้ว บางส่วนมุ่งพัฒนาตนตามพระธรรมวินัย แต่บางส่วนมุ่งพัฒนาในทางวัตถุนิยมสร้างศาสนวัตถุที่ใหญ่โต สวยงาม วิจิตรพิศดารและใช้ทรัพย์สินเป็นจำนวนมาก ไม่พยายามชวนชวาศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัย เพื่อฝึกอบรมตนเอง ไม่ชอบให้ใครมาแนะนำพร่ำสอนหรือว่ากล่าวตักเตือน เมื่อถูกตักเตือนก็โกรธ กล่าวกระทำผิดอย่างเปิดเผยโดยขาดความเกรงกลัวหรือละอายใจต่อผู้อื่น ไม่เคารพยำเกรงผู้ใหญ่ ประพฤติตนเยี่ยงฆราวาสวิสัย มีกิริยามารยาทหยาบคาย ไม่สำรวมวาจาและนุ่งห่มให้เรียบร้อย ยืนหรือเดินฉัน ภัตตาหาร เป็นต้น

สมเด็จพระพุทธดำรัสที่ทรงตรัสไว้ว่า “ในอนาคต หมู่ภิกษุจักไม่เจริญกาย ไม่เจริญศีล ไม่เจริญจิต ไม่เจริญปัญญา” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 4 ข้อ 64: 79-81) ครั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงตำหนิภิกษุเหล่านั้นโดยประการต่าง ๆ แล้ว ได้ตรัสโทษแห่งความเป็นคนเลี้ยงยาก ความคลุกคลีความเกียจคร้าน ตรัสคุณแห่งความเป็นคนเลี้ยงง่าย สันโดษ ความขัดเกลา ความก้ำจัดกิเลส อาการที่น่าเลื่อมใส การไม่สะสม การปรารถนาความเพียร โดยประการต่าง ๆ ทรงแสดงธรรมมิกถาให้เหมาะสมให้คล้อยตามกับเรื่องนั้นแล้วรับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนี้แลเราจักบัญญัติอาจริยวัตรแก่ภิกษุอันเตวาสิกทั้งหลาย โดยประการที่ภิกษุอันเตวาสิกทั้งหลายพึงประพฤติชอบในอาจารย์

จากสภาพปัญหาของพระสงฆ์ในปัจจุบันดูเหมือนจะละเลยเรื่องวัตรปฏิบัติเหล่านี้ไปไม่น้อย ซึ่งจากการลงพื้นที่รวบรวมข้อมูล พบว่า คณะสงฆ์ใน อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย ซึ่งประกอบด้วย 10 ตำบล 46 วัด 13 ที่พัทสงฆ์ ส่วนมากแล้ว มีการปฏิบัติข้อวัตรชั้นธกะ 14 ข้อ โดยเฉพาะหลักข้อวัตรปฏิบัติใหญ่ ๆ เช่น หลักอาจริยวัตรกับอันเตวาสิกวัตร โดยรวมอยู่ในระดับที่น้อยที่เดียวซึ่งทำให้เกิดความเห็นผิดและประพฤติผิดพระธรรมวินัยของพระภิกษุสามเณร เป็นปัญหาที่สำคัญที่สุด ปัญหาการประพฤติผิดพระวินัยของพระภิกษุสามเณร มีดังนี้ 1) จุดมุ่งหมายในการบรรพชาและอุปสมบทแตกต่างกัน 2) การขอบรรพชาและอุปสมบท เป็นกระบวนการที่ทำได้ง่าย ไม่มีระเบียบในการปฏิบัติเป็นมาตรฐานเดียวกันในการพิจารณาและฝึกก่อนให้การบรรพชาและอุปสมบท 3) เจ้าอาวาสที่มีหน้าดูแลอบรมสั่งสอนมีเวลาน้อย เพราะภารกิจต่าง ๆ และเจ้าอาวาสขาดความรู้ความเข้าใจในหลักปฏิบัติพระธรรมวินัย จึงอาจทำให้พระภิกษุ สามเณร ขาดการดูแลเอาใจใส่ ขาดการปฏิสัมพันธ์ต่อกันคืออาจารย์กับศิษย์นั้นห่างเหิน ซึ่งหลักการปฏิบัติทั้ง 2 คือ หลักอาจริยวัตรกับอันเตวาสิกวัตรหากนำมาปฏิบัติกันอย่างจริงจัง ก็จะเป็นการสร้างศาสนทายาทที่ดีมี

คุณภาพได้อย่างมีประสิทธิภาพ อันจะส่งผลให้คณะสงฆ์ปกครองกันอย่างผาสุกเรียบร้อย มีอาจารย์อันดีงามและทำให้พระพุทธศาสนามีความมั่นคงในระยะยาวต่อไป

อาจารย์วัตรกับอันเตวาสิกวัตร จึงเป็นข้อปฏิบัติที่อาจารย์ ได้แก่เจ้าอาวาสและพระภิกษุสงฆ์ สามเณร ควรทำให้เหมาะสมกับสมณะสาธนะเพื่อความเรียบร้อยบริบูรณ์องดงามและความผาสุกแก่สถานที่หรือบุคคลที่เกี่ยวข้องการประพฤตินในเรื่องพระวินัยซึ่งเป็นวัตรหรือข้อปฏิบัติตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีที่ผิดพลาดกล่าวคือมีการถือโดยมงายหรือสักว่าทำตาม ๆ กันมา โดยที่ไม่มีความเข้าใจในความมุ่งหมายไม่เห็นเหตุและผลจนหลงไปว่าจะถึงความบริสุทธิ์ที่จะบรรลุจุดมุ่งหมายสุดท้ายเพียงด้วยศีลวัตรด้วยระบบระเบียบพิธีเหล่านั้นขยายรูปแบบประหลาดพิสดารเตลิดออกไป ซึ่งเป็นข้อปฏิบัตินอกกรอบของพระธรรมวินัยในพระพุทธศาสนาหรือรักษาศีลบำเพ็ญระเบียบปฏิบัติต่าง ๆ โดยมีคตินหาและทิวฐิแอบแฝงมีความอยากได้ ลาภ ยศ และสรรเสริญเป็นผลตอบแทนมุ่งหวังจะได้เป็นอย่างนั้นอย่างนี้ จนทำให้เกิดการบดบังความมุ่งหมายที่แท้จริงและยังปิดกั้นไม่ให้เข้าถึงจุดหมายสำคัญของการปฏิบัติธรรมในพระพุทธศาสนา

ดังนั้น ในปัจจุบันนี้จึงนิยมให้ภิกษุใหม่ไปถือนิสัยกับเจ้าอาวาสซึ่งเป็นนิสยาจารย์ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). 2546) ในวัดที่ใกล้ชิดอันตนไปพักหรือจำวัดด้วย คือ ผากตัวเป็นศิษย์ เป็นอันเตวาสิกของเจ้าอาวาสหรืออาจารย์ผู้มีองค์ธรรม มีความรู้ สามารถแนะนำพร่ำสอนได้ โดยจะต้องเป็นภิกษุที่มีคุณสมบัติและอายุพรรษาในระดับที่ใกล้เคียงกับพระอุปัชฌาย์ การอบรมกุลบุตรผู้บวชใหม่ในปัจจุบันจึงเป็นหน้าที่ของเจ้าอาวาส และอาจารย์ ความงดงามในสังคัมสงฆ์อันเกิดจากวัตรปฏิบัติ คำสอนในพระวินัยปฏิภนนั้นเห็นได้ชัดว่าคำสอนเรื่องอาจารย์วัตรและอันเตวาสิกวัตรเป็นคำสอนที่พระพุทธเจ้าตรัสสอนโดยมีวัตถุประสงค์สำคัญประการหนึ่งคือ เพื่อสร้างความสามัคคีในหมู่สงฆ์โดยมุ่งเน้นที่ความสัมพันธ์อันดีระหว่างอาจารย์กับศิษย์ที่ตนได้ปกครองโดยให้ทั้งสองฝ่ายมีความรู้สึกและประพฤติต่อกันเสมือนบิดากับบุตร คือหลังจากที่พระอุปัชฌาย์ได้มอบสังฆวิหาริกไว้ในอาจารย์ของอาวาสนั้น ๆ แล้ว

ฉะนั้นบทความนี้ต้องการจะกล่าวถึงอาจารย์วัตร (ข้อปฏิบัติที่อันเตวาสิกที่ควรปฏิบัติต่อพระอาจารย์) และอันเตวาสิกวัตร (ข้อปฏิบัติที่พระอาจารย์ควรปฏิบัติต่อศิษย์) ซึ่งเป็นหลักการปฏิบัติเพื่อความรักความงดงามในสังคัมสงฆ์ โดยกล่าวถึงความเป็นมา ข้อปฏิบัติในแง่มุมต่าง ๆ และวิเคราะห์ให้เห็นว่าอาจารย์วัตรและอันเตวาสิกวัตรนี้ มีความสำคัญต่อการปกครองเพื่อความงดงามและความสามัคคีในสังคัมสงฆ์โดยเจ้าอาวาสในรูปแบบ 5 อ.โมเดล ได้แก่ อุเทศ อาจารย์ อนุเคราะห์ อุปฏิฐาก และอิภรณ์ มาเป็นรูปแบบการอบรมสั่งสอนอันเตวาสิก

วัตถุประสงค์

- เพื่อศึกษาหลักอภิปรัชญาวัตรกับอันเตวาสิกวัตรในพระพุทธศาสนาเถรวาท
- เพื่อศึกษาการปกครองเพื่อความมั่งคั่งแห่งหมู่สงฆ์ในพระพุทธศาสนาเถรวาทและคณะสงฆ์ไทย
- เพื่อนำเสนอรูปแบบการปกครองเพื่อความมั่งคั่งแห่งหมู่สงฆ์ของเจ้าอาวาสในจังหวัดสุโขทัย

วิธีการดำเนินการวิจัย

วิธีการดำเนินการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการปกครองเพื่อความมั่งคั่งแห่งหมู่สงฆ์ของเจ้าอาวาสในจังหวัดสุโขทัย” ครั้งนี้ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Approach) ศึกษาพระไตรปิฎก เอกสาร หนังสือ งานวิจัย ทั้งออกแบบสัมภาษณ์ เก็บข้อมูลภาคสนาม ซึ่งในบทนี้จะนำเสนอรูปแบบการทำวิจัย ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย การกำหนดกลุ่มเป้าหมาย และกลุ่มตัวอย่าง การกำหนดขนาดตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล ระยะเวลาทำการวิจัย และแผนงานการวิจัย โดยปรากฏรายละเอียดของวิธีการวิจัย ดังนี้ ตามระเบียบวิธีวิจัยดังนี้

รูปแบบการวิจัย

การศึกษาวิจัยนี้ เป็นการวิจัยในเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยศึกษาทั้งเชิงเอกสารและภาคสนาม คือ การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) แล้วนำเสนอผลการศึกษาตามแบบวิธีการศึกษาเชิงพรรณนา (Descriptive Research) เพื่อเชื่อมโยงความรู้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการปกครองของและลักษณะวิธีการปกครอง รวมถึงลักษณะอันพึงประสงค์ของเจ้าอาวาส

ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาวัตถุประสงค์ 14 เจาะจงลงที่หลักอภิปรัชญาวัตร-อันเตวาสิกวัตร รูปแบบการปกครองของคณะสงฆ์ในพระพุทธศาสนาเถรวาทและการปกครองคณะสงฆ์ไทย ความเป็นมา บทบาทหน้าที่ คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของเจ้าอาวาส ตามลำดับ

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาการสร้างรูปแบบการปกครองเพื่อความมั่งคั่งแห่งหมู่สงฆ์ของเจ้าอาวาสในจังหวัดสุโขทัย ศึกษาข้อมูล เอกสาร งานวิจัยเกี่ยวกับรูปแบบ รูปแบบการปกครองของคณะสงฆ์ในพระพุทธศาสนาเถรวาทและการปกครองคณะสงฆ์ไทย ความเป็นมา บทบาทหน้าที่ของเจ้าอาวาส สัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 15 รูป/คน เพื่อนำมาสร้างกระบวนการ

รูปแบบการปกครองเพื่อความมั่งคั่งแห่งหมู่สงฆ์ของเจ้าอาวาสในจังหวัดสุโขทัย วิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ทาลักษณะร่วม (Common Character) และข้อสรุปร่วม (Common Conclusion) นำผลการวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ มาสร้างรูปแบบการปกครองเพื่อความมั่งคั่งแห่งหมู่สงฆ์ของเจ้าอาวาสในจังหวัดสุโขทัย

ขั้นตอนที่ 3 เสนอรูปแบบการปกครองเพื่อความมั่งคั่งแห่งหมู่สงฆ์ของเจ้าอาวาสในจังหวัดสุโขทัย โดยการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อตรวจสอบความเหมาะสมของกระบวนการที่พัฒนาขึ้น โดยผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญด้านการปกครอง เพื่อความมั่งคั่งแห่งหมู่สงฆ์ของเจ้าอาวาสในจังหวัดสุโขทัย ทั้งบรรพชิต และคฤหัสถ์ จำนวน 6 รูป/คน เพื่อพิจารณาความถูกต้อง ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และการนำไปใช้ประโยชน์พร้อมทั้งข้อเสนอแนะ เพื่อปรับปรุงให้ได้รูปแบบการปกครองเพื่อความมั่งคั่งแห่งหมู่สงฆ์ของเจ้าอาวาสในจังหวัดสุโขทัยที่เหมาะสม

ประชากรกลุ่มเป้าหมาย/ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants)

ผู้วิจัยได้กำหนดหลักเกณฑ์ในการพิจารณาคัดกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key-informant) คือ พระภิกษุผู้ประกอบด้วยสมณะศักดิ์ระดับรองเจ้าคณะจังหวัด ที่ปรึกษาจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านศาสนา ได้แก่

1. กลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 15 รูป/คน ดังนี้ (1) กลุ่มเจ้าอาวาส-อาจารย์ (พระมหาเถระ) ในอำเภอเมืองสุโขทัย 7 รูป (2) กลุ่มอันเตวาสิก 6 รูป (3) กลุ่มนักวิชาการด้านศาสนา 2 รูป/คน

2. กลุ่มผู้ร่วมสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) เชิญผู้ทรงร่วมสนทนากลุ่ม จำนวน 6 รูป/คน ดังนี้ (1) เจ้าคณะผู้ปกครองชั้นผู้ใหญ่ ในจังหวัดสุโขทัย 1 รูป (2) เจ้าคณะผู้แทนพระอุปถัมภ์ จังหวัดสุโขทัย 1 รูป (3) อันเตวาสิกหรือลูกศิษย์ 1 รูป (4) อาจารย์ที่ปรึกษางานวิจัย 1 รูป (5) ผู้ทรงคุณวุฒิด้านศาสนาภายใน 1 ท่าน (6) ผู้ทรงคุณวุฒิด้านศาสนาภายนอก 1 รูป

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. สร้างแบบสัมภาษณ์ เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัย โดยแบบสัมภาษณ์ที่ใช้เป็นแบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) โดยมีขั้นตอนการสร้าง และตรวจสอบเครื่องมือ

2. สร้างแนวคำถามสำหรับการสนทนากลุ่ม (Focus group) เป็นแนวคำถามสำหรับการสนทนากลุ่ม เพื่อตรวจสอบความเหมาะสมของรูปแบบการปกครองเพื่อความงามแห่งหมู่สงฆ์ของเจ้าอาวาสในจังหวัดสุโขทัย

3. นำแนวคำถามสำหรับการสนทนากลุ่มที่ผ่านการตรวจเบื้องต้นจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์มาปรับปรุงแก้ไขแล้วนำไปใช้ในการสนทนากลุ่ม จำนวน 6 รูป/คน

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก และสนทนากลุ่ม วิเคราะห์ข้อมูลแบบบรรยายอธิบายและพรรณนาความ ดังต่อไปนี้ 1) การรวบรวมข้อมูล 2) การจัดลำดับข้อมูล 3) การสัมภาษณ์/สนทนากลุ่ม 4) การนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์และสรุปผลการวิจัย ดังนั้น ข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากการตอบประเด็นสัมภาษณ์ (Interview Research) การสนทนากลุ่ม (Focus Group) และข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ (Document Research) จะถูกนำมาวิเคราะห์และประมวลผลโดยเชื่อมโยงความสัมพันธ์ในแง่ต่าง ๆ ตามข้อเท็จจริง ทั้งในเชิงเหตุและผลซึ่งการวิเคราะห์จะออกมาในลักษณะของการพรรณานำไปสู่คำตอบในการวิจัย และสรุปตามหลักวิชาการประกอบการเขียนรายงาน เพื่อชี้ให้เห็นถึงบทบาทและความสำคัญของ “รูปแบบการปกครองเพื่อความงามแห่งหมู่สงฆ์ของเจ้าอาวาสในจังหวัดสุโขทัย”

สรุปผลการวิจัย

1. หลักอาจารย์วัตรกับอันเตวาสิกวัตรในพระพุทธศาสนาเถรวาทอาจารย์วัตร คือ วัตรที่อันเตวาสิกพึงปฏิบัติต่อพระอาจารย์กล่าวโดยสรุปเฉพาะด้านที่สำคัญได้แก่ 1) อันเตวาสิกพึงลุกขึ้นแต่เช้าตรู่ ถอดรองเท้าห่มผ้าเฉวียงบ่าข้างหนึ่งเริ่มรับใช้พระอาจารย์ตั้งแต่เช้าด้วยการถวายไม้ชำระฟัน น้ำล้างหน้า ถ้าข้าวต้มมี ฟังล้างภาชนะใส่ข้าวต้มไปถวาย ถ้าอาจารย์ต้องการจะเข้าหมู่บ้านฟังถวายผ้าปู เมื่ออาจารย์กลับฟังปูอาสนะ นอกจากนี้ต้องคอยรับใช้ท่านในโอกาสต่าง ๆ ทั้งตอนอยู่ในวัดและนอกวัดทั้งตอนฉันอาหารตอนพักผ่อนและตอนสร้งน้ำพร้อมทั้งคอยรักษาความสะอาดเสนาสนะและบริเวรรอบ ๆ กุฏิ วิหาร และเตียง ตั้ง ฯ 2) ถ้าอาจารย์ต้องการจะให้เรียน ฟังคอยศึกษาเล่าเรียนจากท่าน ถ้าพระอาจารย์ต้องการจะให้สอบถามอรรถ ฟังสอบถาม 3) ถ้าอาจารย์เกิดความไม่ยินดีคิดจะสึก อันเตวาสิกพึงช่วยระงับ ถ้าต้องอาบัติหนัก (สังฆาทิเสส) หรือถูกคณะสงฆ์ลงโทษด้วยกรรมมีตัชฌนียกรรมเป็นต้นอันเตวาสิกต้องหาทางช่วยเหลือตามสมควรแก่กรณีพร้อมทั้งหาทางช่วยบรรเทาความเสียหายอันอาจเกิดขึ้น “ด้วยอุบายอย่างไรหนอ อาจารย์พึงกลับประพฤติชอบ ฟังหายเย่อหยิ่ง ฟังกลับตัวได้ สงฆ์พึงระงับกรรมนั้นเสีย” 4) เมื่ออาจารย์กำลังกล่าว

ไม่เพียงกล่าวสอดขึ้นในระหว่าง อาจารย์กล่าวถ้อยคำใกล้ต่ออาบัติพึงห้ามเสีย 5) รักษาน้ำใจของท่าน มีความเคารพจะไปไหนบอกลาไม่เที่ยวไปตามอำเภอใจจะได้รับความช่วยเหลือจากใครหรือจะกระทำการสงเคราะห์แก่ใครต้องบอกให้ท่านรับทราบ 6) เอาใจใส่พยาบาลเมื่อท่านอาพาธคอยดูแลท่าน ตลอดชีวิตรอจนกว่าท่านจะหายเป็นต้น การกระทำอาจารย์วัตรนี้เป็นกิจที่อันเตวาลิกต้องใส่ใจไม่เพิกเฉยให้ความสำคัญเสมอเหมือนว่าท่านเป็นบิดามารดาผู้ให้คำแนะนำสั่งสอนเวลากระทำวัตรต่อท่านจึงให้คิดว่าท่านเป็นเหมือนบิดาและมารดา

อันเตวาลิกวัตร คือ วัตรที่อาจารย์พึงปฏิบัติต่ออันเตวาลิก ภิกษุใหม่ผู้บวชแล้วขออาศัยอยู่กับพระอาจารย์เรียกว่า “อันเตวาลิก” แปลว่า คนผู้อยู่ในภายใน หมายถึง ศิษย์ที่อยู่ในปกครองหรือที่อาศัยอยู่กับอาจารย์และต้องปฎิบัติว่า มีศรัทธาเลื่อมใสจึงขอมอบตัวเป็นศิษย์ในพระอาจารย์จะเคารพนับถือเชื่อฟังตั้งอยู่ในโอวาทของพระอาจารย์ อันเตวาลิกวัตร คือ ธรรมเนียมวัตรหรือข้อปฏิบัติต่ออันเตวาลิกหน้าที่อันพระอาจารย์จะพึงกระทำต่ออันเตวาลิกกล่าวโดยสรุปเฉพาะด้านที่สำคัญ ได้แก่ 1) ถ้าอาจารย์มีบาตรมีจีวรมีบริวาร อันเตวาลิกไม่มี พึงสงเคราะห์ด้วยบาตรจีวรและบริวารอื่น ๆ “ด้วยอุบายว่าอย่างไรหนอ บริวารพึงเกิดขึ้นแก่อันเตวาลิก” 2) อันเตวาลิกอยู่ในวิหารใด ถ้าวิหารนั้นสกปรก ถ้าสามารถ พึงชำระให้สะอาด พึงขนบาตร จีวร เตียง ตั่ง พึงกวาดเพดานลงมาก่อน เช็ดขอบหน้าต่างประตู พึงเช็ดถู ขนกลับไว้ที่เดิม 3) ถ้าอันเตวาลิกเกิดความไม่ยินดี เกิดความรำคาญ เกิดความเห็นผิด อาจารย์พึงช่วยระงับ หรือบอกภิกษุอื่นช่วยระงับ หรือพึงแสดงธรรมกถาแก่อันเตวาลิก 4) ถ้าอันเตวาลิกต้องอาบัติหนัก ควรแก้มานัต ควรแก้อัพमान อาจารย์พึงทำการชวนชวายเป็นว่า “ด้วยอุบายว่าอย่างไรหนอ สงฆ์พึงให้กรรมแก่อันเตวาลิก” 5) ถ้าสงฆ์ต้องการจะทำการกรรม คือ ตชชนียกรรม นียสกรรม ปัพพาชนียกรรม ปฏิสารณียกรรม หรืออุกเขปนียกรรมแก่อันเตวาลิก อาจารย์พึงทำการชวนชวายเป็นว่า “ด้วยอุบายว่าอย่างไรหนอ สงฆ์ไม่พึงทำการกรรมแก่อันเตวาลิกหรือพึงเปลี่ยนไปเป็นโทษเบา” 6) เมื่อเกิดอาพาธก็เอาใจใส่พยาบาลจนตลอดชีวิตรอจนกว่าจะหาย

2. การปกครองคณะสงฆ์ไทย เป็นไปตามพระธรรมวินัย และตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 (ฉบับแก้ไข พ.ศ. 2535) และกฎหมายเถรสมาคม ดังนี้ ดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ ให้ดำเนินไปด้วยดี วินิจฉัยการลงนิคหกรรม วินิจฉัยข้ออุทธรณ์คำสั่ง หรือคำวินิจฉัย ตามลำดับชั้นสายปกครอง

3. รูปแบบการปกครองเพื่อความงามแห่งหมู่สงฆ์ของเจ้าอาวาสในจังหวัดสุโขทัย ในภาพรวม พบว่า หลักอาจริวัตร์กับอันเตวาสิกวัตร์ในคณะสงฆ์จังหวัดสุโขทัย ซึ่งได้ศึกษาข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างแล้วนั้น อันเตวาสิก คือ ผู้อยู่ใต้ปกครอง จะพึงปฏิบัติต่ออาจารย์ อันเตวาสิกวัตร์นั้น อาจารย์พึงประพฤติชอบในอันเตวาสิกวิธีประพฤติชอบในอันเตวาสิกนั้น ดังต่อไปนี้ อาจารย์พึงสงเคราะห์ อนุเคราะห์อันเตวาสิก ด้วยสอนบาลีและอรรถกถา ด้วยให้อาพาและอนุศาสน์ ฯ เป็นต้นนั้น การปฏิบัติของอาจารย์ต่ออันเตวาสิกนั้น ก็เช่นเดียวกันกับ อาจริวัตร์ฯ คือเป็นการปฏิบัติสืบทอดกันมาจากครูบาอาจารย์ในสมัยก่อน บางท่านที่ปฏิบัติได้ดี ครอบถ้วนต่ออันเตวาสิก บางท่านก็ย่อหย่อนไปบ้าง พระอาจารย์ให้คำแนะนำแก่พระบวชใหม่ให้เคร่งครัดตามพระธรรมวินัย ขยันพากเพียร ให้การดูแลเอาใจใส่เหมือนพ่อดูแลลูกคือมีความเมตตาด้วยหวังให้เป็นคนดี ในด้านความเรียบร้อย ความประพฤติ กริยามารยาท มีความสำรวม ให้การสงเคราะห์ปัจจัย 4 ดูแลเมื่ออาพาธถึงจะไม่ครบถ้วนตามวัตตขันธกะ ก็ยังพอเป็นแนวทางไว้บ้างจึงควร อนุเคราะห์เกื้อกูลในด้านต่าง ๆ ตามหลักของพระวินัยส่วนใหญ่เป็นไปตามหลัก หลายประการด้วยกันมีการให้บาตรจีวรเสนาสนะเครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค ให้การศึกษาให้ความรู้อบรมเรื่องอาจาระสมณสารูป ด้านการรักษาพยาบาลเมื่ออาพาธ กล่าวถึงอุปัชฌาย์อาจารย์อนุเคราะห์สงเคราะห์อุปัฏฐากอันเตวาสิก ของตนก็เป็นไปตามความสนิทสนมมีความใกล้ชิด ที่อยู่คนละที่คนละทางก็เป็นไปตามธรรมดาที่จะต้องขาดตกบกพร่องซึ่งส่วนใหญ่แล้วอาจารย์อุปัชฌาย์ดูแลอันเตวาสิกของตนตามสมควรเท่านั้น ข้อปฏิบัติที่อาจารย์เป็นปฏิบัติแก่ศิษย์ปัจจุบันนี้ มีในส่วนของปกครองเป็นหลักที่วัดเขาอินทร์นั้นใช้การปกครองประชุมสงฆ์ทุกกึ่งเดือนเพื่อชำระอธิกรณ์ข้อขัดข้องขุนเคืองให้อำนาจสงฆ์เป็นใหญ่ตามที่พ่อแม่ครูบาอาจารย์ย้ำเสมอว่าธรรมาธิปไตยคือการลงมติเป็นเอกฉันท์มีความเห็นไปในทางเดียวกันประกอบแบบพ่อปกครองลูกดูตุว่ากล่าวตักเตือนอย่างเต็มที่ไม่ต้องมีความจริงลูกศิษย์ส่วนในด้านอื่นนั้นอาจจะไม่ครบถูกต้องตามหลักของพระวินัยทั้งหมดด้วยปัจจัยต่าง ๆ ในเมื่อสมัยกาลผ่านไป

แนวทางการสร้างศาสนทายาทที่ดีพระอุปัชฌาย์ต้องมีหลักในการอบรมสั่งสอนให้ความรู้ทั้งทางธรรมและทางโลกกล่าวคือถ้าประชาดีลูกศิษย์ก็ดีด้วยแนวทางในการปฏิบัติชี้แจงแสดงพระมีหน้าที่พื้นฐาน 4 อย่าง 1. ศึกษา 2. ปฏิบัติ 3. สั่งสอน 4. ปกป้อง ถ้าเข้าใจหลัก 4 อย่างนี้และปฏิบัติได้ จะได้ศาสนทายาทที่ดีเป็นแบบอย่างที่ดีในพระพุทธศาสนา

การสร้างความงามและความสามัคคีในหมู่สงฆ์ตามหลักอาจริวัตร์กับอันเตวาสิกวัตร์สรุปความได้ว่า การที่พระพุทธองค์บัญญัติให้ภิกษุถืออุปัชฌาย์และกำหนดให้พระอุปัชฌาย์ต้องปกครองดูแลสหวิหาริกนี้เป็นหลักประกันได้ว่า กุลบุตรผู้เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนาจะได้รับการ

ศึกษาตามหลักไตรสิกขาอย่างแน่นนอน พร้อมกันนั้น การที่กำหนดให้ทั้งสองฝ่ายกระทำวัตรต่อกันก็เพื่อให้เกิดประโยชน์ คือ ให้เกิดความผูกพันต่อกัน ซึ่งจะมีผลพลอยได้คือเป็นการลดทิวฐิของศิษย์ให้มีความเคารพยำเกรงในพระอุปัชฌาย์หรืออาจารย์อันจะเป็นการง่ายในการฝึกหัดพัฒนาด้านอื่น ๆ และเพื่อให้ทั้งสองฝ่ายได้ทำอุปะการะต่อกัน อันจะได้เกิดความสนิทสนม สمانสามัคคีปรองดองและความอยู่ร่วมกันอย่างผาสุก อาจารย์วัตรกับอันเตวาสิกวัตรนี้ถือว่ามีประโยชน์ต่อสังคมสงฆ์ทั้งในภาวะปกติและในภาวะที่เกิดความขัดแย้ง กล่าวคือในภาวะปกติการที่ทั้งสองฝ่ายได้ทำอุปะการะต่อกัน สิ่งที่เกิดแน่นนอน คือความสमानสามัคคีปรองดองอย่างแนบแน่น ระหว่างอาจารย์วัตรกับอันเตวาสิกวัตรและรวมทั้งภิกษุร่วมพระอาจารย์ ภิกษุร่วมอาจารย์อื่น ๆ ด้วย หากเกิดความขัดแย้งหรือเกิดอหิกรณ การที่คณะสงฆ์ได้ทำอุปะการะต่อกัน การแก้ปัญหาก็จะเป็นไปโดยง่าย เพราะทั้งสองฝ่ายจะมีความเคารพยำเกรงกัน บางปัญหาแก้ได้เพราะเห็นแก่ครูบาอาจารย์หรือเพราะมีความเคารพยำเกรงในตัวของอาจารย์ซึ่งถือว่าเป็นเสมือนผู้ให้ปัญญาในโลกแห่งพระพุทธศาสนา จึงกล่าวได้ว่า อาจารย์วัตรกับอันเตวาสิกวัตรเป็นหลักการปฏิบัติเพื่อสร้างความสามัคคีในหมู่สงฆ์ที่มีความสำคัญและควรไปประพฤติปฏิบัติให้แพร่หลายในสังคมไทยปัจจุบัน โดยการนำรูปแบบ 5 อ.โมเดล มาใช้ในการอบรมและจัดระบบการปฏิบัติหน้าที่และความประพฤติของอันเตวาสิกในด้านต่าง ๆ ได้แก่ ด้านการศึกษา ด้านอาจารย์ ด้านการสงเคราะห์ ด้านการอุปัชฌาย์และด้านอหิกรณ

อภิปรายผลการวิจัย

1. หลักอาจารย์วัตรในพระพุทธศาสนาเถรวาท คือ วัตรที่อันเตวาสิกพึงปฏิบัติต่อพระอาจารย์และหลักอันเตวาสิกวัตร คือ วัตรที่อาจารย์พึงปฏิบัติต่ออันเตวาสิกวัตรปฏิบัตินี้เป็นกัลยาณมิตรเพื่อความงดงามของสงฆ์ในพระพุทธศาสนาซึ่งสมัยพุทธกาล พระพุทธองค์ให้ความสำคัญแก่สายสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์กับศิษย์คือพระอันเตวาสิก ต้องมีความสัมพันธ์แน่นแฟ้นต่อกันให้มากที่สุด องค์ประกอบที่ให้ความสำคัญระหว่างพระอาจารย์กับพระอันเตวาสิกแน่นแฟ้น เรียกว่า อาจารย์วัตรกับอันเตวาสิกวัตรเป็นการเอาใจใส่ต่อกันและกันด้วยความเอื้อเพื่อเกื้อกูลทุกเรื่องเกี่ยวกับการดำเนินชีวิต ซึ่งจะนำไปสู่การปลุกศรัทธาในกันและกันเป็นเบื้องต้นก่อนที่จะนำไปสู่การทำกิจกรรมร่วมกันในเรื่องอื่น ๆ ด้วยเช่นกันสอดคล้องกับงานวิจัยของพระราชปริยัติกวี (2562) ว่า พระอุปัชฌาย์และพระอาจารย์กัลยาณมิตรเพื่อความงดงามแห่งวิชากระบวนการศึกษาในพระพุทธศาสนาสมัยพุทธกาล (สมัยที่พระพุทธเจ้ายังพระชนม์อยู่) ให้ความสำคัญแก่สายสัมพันธ์ระหว่างศิษย์กับอาจารย์ วัตรทั้งหมดนี้ มีสาระเพื่อให้ความเอื้อเพื่อต่อกัน สร้างความอบอุ่น ความ

เป็นกัลยาณมิตรสร้างสายสัมพันธ์ต่อกันทั้งด้านกายภาพและจิตภาพเป็นแบบอย่างที่ดีงามแก่กันและกัน เกิดศรัทธาในกันและกัน

2. สภาพการปกครองเพื่อความงามแห่งหมู่สงฆ์ในพระพุทธศาสนาเถรวาทและคณะสงฆ์ไทย พบว่า ยังปกครองตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ และกฎหมายเถระสมาคม โดยรูปแบบการปกครองนี้ทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่เป็นทางการ โดยสั่งการจากผู้มีอำนาจเจ้าคณะปกครองให้คณะสงฆ์ทั่วพระราชอาณาจักรอยู่ภายใต้แบบแผนการปกครองนี้ จึงทำให้คณะสงฆ์ทั่วประเทศได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของระบบราชการ รัฐบาลและคณะสงฆ์ส่วนกลางยังใช้อำนาจที่มีอยู่ คอยจัดการให้แบบแผนธรรมเนียมในท้องถิ่น ถูกแทนที่ด้วยแบบแผนธรรมเนียมจากส่วนกลาง ทั้งด้วยการใช้กลไกในการปกครองจึงทำให้ลดความสัมพันธ์ส่วนบุคคลในฐานะอาจารย์และศิษย์ลงไป สอดคล้องกับงานวิจัยของนภนาท อนุพงศ์พัฒน์ (2547) ว่า การปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121 ทำให้คณะสงฆ์ทั่วพระราชอาณาจักรอยู่ภายใต้แบบแผนการปกครองที่เป็นหนึ่งเดียวกันทำให้คณะสงฆ์ทั่วประเทศได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของระบบราชการ รัฐบาลและคณะสงฆ์ส่วนกลางยังใช้อำนาจที่มีอยู่คอยจัดการให้แบบแผนธรรมเนียมในท้องถิ่น ถูกแทนที่ด้วยแบบแผนธรรมเนียมจากส่วนกลาง ทั้งด้วยการใช้กลไกในการปกครองและการศึกษา ทำให้พุทธศาสนาที่เคยหลากหลายในสังคมไทย เกิดความเป็นเอกภาพ ขณะเดียวกันก็ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างคณะสงฆ์กับชาวบ้านแปรเปลี่ยนไปด้วย

3. แนวทางการปกครองเพื่อความงามแห่งหมู่สงฆ์ของเจ้าอาวาสในจังหวัดสุโขทัย เจ้าอาวาส คือ อุเทศจารย์จะต้องปฏิบัติตามคุณสมบัติของอาจารย์ เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีงามแก่อันตเวาสิก โดยใช้รูปแบบ 5 อ.โมเดล ในการอบรมและจัดระบบการปฏิบัติหน้าที่และความประพฤติของอันตเวาสิก ในด้านต่าง ๆ ได้แก่ ด้านการศึกษา ด้านอาจารย์ ด้านการสงเคราะห์ ด้านการอุปฐากและด้านอธิกรณ์ เพื่อสร้างศาสนทายาทด้วยรูปแบบการปกครองที่กล่าวมามีความเหมาะสมอย่างยิ่ง และสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาได้จริง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยของสยามราชวัตร (2554) ว่า หากได้นำเอาหลักการในวัตตชั้นธกะมาปฏิบัติจริงจัง จะช่วยแก้ปัญหาวิกฤตศรัทธาพระสงฆ์ในปัจจุบันได้อีกทางหนึ่ง ควรเรียนรู้เนื้อหาหลักการในวัตตชั้นธกะมาศึกษาและนำมาปฏิบัติเพื่อการพัฒนาบุคลากรพระสงฆ์ ทั้ง 2 ขั้นตอน คือ (1) รูปแบบการคัดเลือกกัลณกรองสมาชิกใหม่เข้าสู่องค์กรคณะสงฆ์ (2) รูปแบบการฝึกอบรมสมาชิกใหม่ให้มีคุณภาพพร้อมที่จะเป็นศาสนทายาท

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ คือ นวัตกรรมที่แสดงถึงเอกสิทธิ์และความแตกต่างระหว่างบุคคล ในเชิงกระบวนการที่ค้นพบรูปแบบการอบรมของกลุ่มบุคคล วัด องค์กร หรือบุคคล ยินยอมปฏิบัติตามในที่สุดด้วย ซึ่งการจะพัฒนาบุคลากร คือ เจ้าอาวาส และอันทเวาสิกให้ได้ผลสำเร็จนั้นเป็นงานที่ยาก เพราะเจ้าอาวาส หรืออาจารย์นั้นทำงานสร้างคน สร้างศาสนทายาทที่ดี ซึ่งมีความยุ่งยากสลับซับซ้อน เป็นงานหนักที่เจ้าอาวาสจะต้องมีความเสียสละ มีเมตตาหวังความเจริญให้แก่ศิษย์ มีองค์ประกอบของรูปแบบการปกครองตามหลักอาจารย์วัตรกับอันทเวาสิกวัตรเพื่อความผาสุกแห่งหมู่สงฆ์ ประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก 5 ด้าน ดังนี้ 1) ความรู้ความสามารถในการสังเคราะห์ด้วยอุทเทส ปฏิรูปญา โอวาท และอนุศาสน์ 2) ด้านบุคลิกภาพ คุณธรรมและจริยธรรม (อาจารย์) 3) ด้านการอนุเคราะห์เครื่องบริหาร 4) ด้านการอุปถุฐากต่อกัน 5) ด้านการให้คำปรึกษาเมื่อเกิดอภิรณัม รวมถึงหลักธรรมที่ช่วยเสริมในการพัฒนาบุคลากร

งานของเจ้าอาวาสหรืออาจารย์ที่จะประสบความสำเร็จก็ต่อเมื่อสามารถทำให้อันทเวาสิกเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปตามที่ต้องการ อาจารย์จะต้องทำให้อันทเวาสิกรู้จักคิดและตัดสินใจได้อย่างฉลาด อาจารย์จะต้องแนะแนวทางให้อันทเวาสิกได้มีโอกาสเพิ่มพูนความรู้ในพระธรรมวินัยและวัตรปฏิบัติที่งดงาม และความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์กับอันทเวาสิกในรูปแบบของการสอนนั้นเป็นศิลปะที่ยากที่จะวิเคราะห์ได้ ดังนั้น เจ้าอาวาสหรืออาจารย์นั้น จึงต้องมีคุณสมบัติและพัฒนาฝึกอบรมในคุณธรรมที่ดี โดยสรุปเป็น “5 อ. MODEL” ดังแสดงในภาพ

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

- ควรแนะนำส่งเสริมให้ความรู้เรื่องของคุณค่าและประโยชน์ของ “อาจารย์วัตร” ในพระพุทธศาสนาเถรวาทเพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน
- ควรแนะนำส่งเสริมให้ความรู้เรื่องของคุณค่าและประโยชน์ของ “อันเตवासีกวัตร” ในพระพุทธศาสนาเถรวาทเพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน
- ควรทำการวิจัยเกี่ยวกับรูปแบบหรือนำหลักอาจารย์วัตรกับอันเตवासีกวัตรในพระพุทธศาสนาเถรวาท ที่ได้จากการวิจัยไปพัฒนาต่อยอดเป็นหลักพัฒนาศาสนทายาทให้แก่พระภิกษุสงฆ์ สามเณร ให้เกิดประสิทธิภาพและประโยชน์อย่างสูงสุด

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการและประโยชน์ต่อคณะสงฆ์

- คณะสงฆ์ในประเทศควรมีการยกระดับแผนงานพัฒนารูปแบบการปกครองโดยส่งเสริมให้มีการศึกษาข้อวัตร “อาจารย์วัตร-อันเตवासีกวัตร” เพื่อให้คณะสงฆ์ได้ศึกษาและเข้าถึงพระวินัยอย่างถูกต้อง
- คณะสงฆ์ในประเทศควรมีควรมีการจัดอบรมข้อวัตร “อาจารย์วัตร-อันเตवासีกวัตร” และหลักธรรมตามในรูปแบบ 5 อ.โมเดล ควบคู่กันไป เพื่อให้พระสงฆ์นำเอาหลักการปฏิบัติไปใช้ในการเจริญสมาธิภาวนาในรูปแบบของมหาเถรสมาคมต่อไป
- คณะสงฆ์ในประเทศนำเอาหลักการปฏิบัติเกี่ยวกับข้อวัตร “อาจารย์วัตร-อันเตवासีกวัตร” ไปใช้ให้มากขึ้นเพื่อให้เกิดการลดมานะละทิฐิ ให้เกิดความสามัคคีรักใคร่ปรองดองสนทนากันระหว่างอาจารย์กับอันเตवासีก ซึ่งนำมาซึ่งความงามแห่งหมู่สงฆ์

เอกสารอ้างอิง

- จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์. (2557). พฤติกรรมการบวชของคนไทย. (รายงานวิจัย). คณะสังคมศาสตร์ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- นภนาท อนุพงศ์พัฒน์. (2547). ผลกระทบของพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121 ต่อการปกครองคณะสงฆ์ไทย. (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์). คณะอักษรศาสตร์ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2546). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. (พิมพ์ครั้งที่ 12). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- พระมหาวิรัตน์ อาจารย์สุโก (สุวรรณโชติ). (2558) อุปัชฌาย์วัตร-สังฆวิহারิกวัตร: แนวคิดและหลักการปฏิบัติเพื่อความสามัคคีในสังฆมณฑล. *วารสาร พุทธปัญญาปริทรรศน์*, 1(2), 161.
- พระราชปริยัติกวี. (2562). การศึกษาสงฆ์สมัยพุทธกาล. ใน *สารนิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต 2562*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สยาม ราชวัตร. (2554). *หลักปฏิบัติและการดำเนินชีวิตของพระสงฆ์สมัยพุทธกาล กรณีศึกษาข้อมูลในวัดตชันธกะ*. (รายงานการวิจัย). เชียงใหม่ : คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

